

Den fortlöpande

Fritänkaren

Nr. 315 Juni 2023

Trettioförsta årgångens nummer 6

Innehåll :

Romantikerna (del 2)	2
Puccinis sorti	13
En Campari i Montorio (del 2)	14
Speciella filmer sedan senast	17
Några milstenar, juni 2022	20

Fritänkaren, som utkommit med 312 nummer sedan 1992 i både pappersform och på nätet, har aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Den har aldrig haft någon sponsor. Samtliga tidigare nummer finns tillgängliga på

Wordpress: <https://clanciai.wordpress.com/fritankaren/>

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Donationer mottages med tacksamhet.

Bankkonto: 6682-338 254 102 (Handelsbanken, "Fritänkaren", C. Lanciai)

Glöm inte att ange avsändare!!!

Redaktionsslut för detta nummer : Pingstafton, 27.5.2023

Det nästsenaste numret av Fritänkaren finns alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Endast den digitala upplagan kan ha färgillustrationer.

Romantikerna, andra avsnittet

personerna:

Frederic Chopin
Franz Liszt
Marie d'Agoult
George Sand
Kalkbrenner, musikkritiker
Felix Mendelssohn
Hector Berlioz
Robert Schumann
en tjänsteflicka

Akt II scen 1. Chopins hem.

(Man ser en stängd sängkammardörr och ljud därinifrån.)

Chopin (kommer hem, lystrar, står betänksam en stund och går så direkt på sängkammardörren, öppnar den resolut och överraskar Franz Liszt och Marie d'Agoult i sängen.)

Chopin Jag är besviken, Franz Liszt.

Liszt Men vi fick ju låna din lägenhet.

Chopin Inte till sådant.

Liszt Men du visste ju att jag var ihop med Marie d'Agoult.

Chopin Ja, jag visste att du förlett henne till äktenskapsbrott mot sin man, men det gav dig inte tillåtelse att släpa ditt äktenskapsbrott in i min säng.

Liszt Jag ber så mycket om ursäkt. Vi behövde någonstans där vi kunde få vara säkert i fred. Din bostad är så strategiskt belägen och garanterar en fristad.

Chopin Har du då ingen känsla för anständighet, Franz Liszt? Ser du inte under vilkas porträtt du utnyttjat min fristad och bostad till lösaktighet?

Liszt Är det någon sorts släktingar?

Chopin Det är mina föräldrar!

Marie Jag ber så mycket om ursäkt å mina och Franz' vägnar. Det var nog en smula obetänksamt av dig, Franz, att utnyttja Chopins gästfrihet.

Liszt Jag hoppas att detta inte skall komma mellan oss, Frederic.

Chopin Det har redan ohjälpligt kommit mellan oss. Jag kommer aldrig mer att kunna betrakta dig som en seriös människa.

Marie Det var det värsta!

Liszt Var inte långsint, Frederic. Vi ger oss av. Du slipper se oss på en längre tid. Sedan har du kommit över det och glömt det, och vi kan spela fyrhändigt igen.

Chopin Aldrig mer. Det är kört, Franz Liszt.

Liszt Glöm inte allt vad jag gjort för dig. Jag var etablerad här i Paris när du kom hit, och jag hjälpte dig fram till samma plåtå som jag.

Chopin Det glömmar jag inte, men jag kan inte heller glömma din kränkning av mitt hem.

Liszt Så blodigt var det väl ändå inte.

Chopin Du hade inte kunnat göra något värre än att i mitt hem demonstrera din otukt inför mina föräldrar.

Liszt (till Marie, uppgivet) Han är en puritan.

Chopin Nej, Franz Liszt, jag försöker bara vara anständig, vilket jag nu har skäl att anta att du aldrig kommer att lyckas med även om du krampaktigt skulle försöka.

Marie Låt oss gå. Han kommer över det.

Liszt Vi går, Frederic. Tack för din gästfrihet så länge den varade. Jag ska inte utsätta dig mera för pinsamheten av min vänskap förrän du förlåtit mig.

Chopin Det är bäst så.

Liszt Kom, Marie. Vi är färdiga här. *(De har klätt på sig och lämnar stället.)*

Chopin (sätter sig förtoivlad på sängen) Min bästa vän, och den jag mest av alla såg upp till! Min hjälte och välgörare! Och så kränker han mitt hem! Nej, detta fall kan jag aldrig förlåta honom. Jag må aldrig bli frisk så länge jag lever, men honom kan det aldrig bli folk av så länge han lever, och det är värre.

Scen 2. Nohant.

Chopin Jag tål honom inte.
Sand Du måste tåla honom.
Chopin Ingen kan tvinga mig.
Sand Du kan behärska dig och vägra visa dina känslor.
Chopin Du menar hyckla, som alla andra?
Sand Risken är att Alfred de Musset också kommer.
Chopin I så fall är vi alla räddade.
Sand Eller tvärtom – han lever bara för att sänka folk.
Chopin Men de flesta förtjänar det.
Sand Inte jag.
Chopin Är du säker på det?
Sand Här är de nu. Försök att hålla god min. – Välkomna, Marie d'Agoult och Franz Liszt!
Liszt (*kysser henne på handen*) Än en gång får vi träffas alla tillsammans.
Marie Gör dig inte till.
Liszt Ingen skall någonsin kunna beskylla mig för någon brist på artighet.
Sand Hela ditt väsen är bara artighet, Franz Liszt.
Liszt Det är åtminstone meningen.
Kalkbrenner Vad är artighet? Konsten att göra sig till.
Liszt Då medger ni åtminstone att det är en konst.
Kalkbrenner Ja, liksom hyckleriet är en konst ägnat att maskera sanningen.
Liszt Vad är sanning?
Kalkbrenner Att ni är en utstuderad posör som tillsammans med Hector Berlioz vill bedraga världen med att försöka inbilla den att era tekniska effekter är unika.
Liszt Berlioz är ett geni!
Kalkbrenner Det påstår bara han själv. Alla andra föraktar honom.
Liszt (*till George Sand*) Vad gör en sådan här?
Sand Börja nu inte genast gråla, mina herrar. Ni är alla lika välkomna, så länge ni inte slåss.
Chopin Försök tåla lite kritik, Franz.
Liszt Kallar du det kritik, när han avsiktligt skriver vad som helst bara för att förolämpa mig?
Kalkbrenner Jag skriver bara sanningen.
Liszt Nej, ni skriver bara av avund för att dra ner högre stående varelser till er nedriga amatörnivå!
Kalkbrenner Så ni är en högre stående varelse än vanliga dödliga människor?
Liszt Musiken är helig!
Kalkbrenner Ja, så länge den är musik. När den utger sig för att vara musik utan att vara det är den lika ohelig som sann musik är helig.
Liszt (*till George Sand*) Jag kan inte stanna under samma tak som denne man.
Sand Utmana honom på duell då.
Liszt (*till Marie*) Kom, Marie, låt oss gå. Vi har ingenting här att göra.
Marie Skulle vi då ha rest så långt för ingenting? Nej, Franz, jag vill stanna här och träffa våra vänner.
Liszt Tvingar du mig att resa utan dig?

Kalkbrenner Utom era kvalifikationer som amatör trodde jag inte om er att ni dessutom var feg.

Chopin Ge dig inte utan strid, Franz. Kalkbrenner har utmanat dig. Försvara musiken.

Liszt Man försvarar sig inte mot provokationer. Man ignorerar dem.

Kalkbrenner Min käre kollega, jag är den förste att beundra er för er överlägsna teknik, men enbart teknisk överlägsenhet är inte musik.

Liszt Jag har ställt tekniken i musikens tjänst i ett försök att utveckla musikens själ.

Kalkbrenner Och har därmed bara lyckats inveckla den.

Sand (tar Franz under armen) Bry dig inte om honom, Franz. Han bara retas, och du är svag om du låter dig bli retad. (*vill gå ut med honom*)

Marie (stöter Liszt ifrån henne) Och vad har du för rätt att lägga beslag på honom? Är det inte nog med att du förslavat Chopin?

Sand (släpper Liszt) Syster, det är ovärdigt dig. Om jag har förslavat Chopin har du förslavat Liszt.

Marie Nej, jag räddade honom från att bli förslavad av dig.

Liszt (till Chopin) Vad skall vi göra med våra stackars damer? Vi kan ju inte bara överge dem.

Chopin Skyll dig själv, Franz. Marie släpper dig aldrig. (*drar sig ur*)

Sand Se, nu har ni skrämt Chopin på flykten också med er grälsjuka. Han tål inte konflikter.

Liszt Det är ditt fel som bjöd hit den där Kalkbrenner.

Kalkbrenner Nej, jag kom alldeles av mig själv.

Marie Skall du då inte gå ut och trösta din stackars Chopin, när han har blivit så upprörd? Eller börjar du tröttna på att dadra honom? Har du tröttnat på att han inte kan ge dig fler barn?

Sand Jag kan aldrig tröttna på honom eller hans musik. De två barn jag redan har är alldeles tillräckliga.

Marie Alltså tror du fortfarande han kan ge dig sexuell utdelning.

Liszt Sluta nu, Marie.

Sand Tro inte att du kommer att få kunna behålla Franz Liszt, Marie, hur hårt du än försöker binda honom till dig med att få så många barn som möjligt med honom.

Marie Försök inte smitta ner mig med ditt vampyrskaps professionella svartkonsters fatabur!

Sand Se så arg hon blev! Alltså träffade jag rätt!

Marie Det är nog dags att vi går, Franz, och aldrig mera har något med denna ödla att göra!

Sand Jag genomsådar dig, Marie, men du har aldrig genomsådat mig, liksom Chopin genomsådar Franz Liszt medan Franz Liszt aldrig kan förstå sig på Chopin.

Kalkbrenner Chopin är bara musik, men Liszt är bara teknik. Varför blev ni inte präst, Franz Liszt, som ni ursprungligen ville? Där hade ert hyckleri och skenhelighet gjort sig bättre än som maskerad parasitism på musiken.

Liszt Kom, Marie. Du har rätt. Vi är färdiga här. (*tar Maries hand och går ut med henne*)

Sand (vinkar efter dem) Välkomna tillbaka!

Kalkbrenner Bästa fru George Sand, tror ni nu vi äntligen kan gå hoppas på att få lura Chopin till att spela för oss?

Sand Risken är att den lugna stunden inte blir lång innan Alfred de Musset dyker upp.

Kalkbrenner Låt honom dyka upp. Liszt är ju borta, och det är bara hans överlägsenhet som kan reta någon till giftighet. (*De går in tillsammans.*)

Scen 3. En bistro i Paris.

Mendelssohn, Schumann och Berlioz kommer in utklädda till luffare och slår sig ner vid ett kafébord, gör sig till och vräker sig och gör sina dryckesbeställningar.

Schumann Är ni säkra på att han kommer hit?

Mendelssohn Var så säker. Huvudsaken är att vi hann före honom.

Berlioz Nu ska han få se på fan!

Schumann Risken är att han känner igen oss.

Mendelssohn Tvärtom! Det är det som är vitsen! Han *ska* känna igen oss!

Berlioz Men inte genast.

Mendelssohn Precis! Inte genast.

Berlioz Det är bara av avundsjuka och snobbism som han pryglat oss i pressen. Han är otillräcklig själv, och därför försöker han få sina kolleger att framstå som lika otillräckliga.

Mendelssohn Dock ligger det något i, min käre Hector Berlioz, Rossinis berömmade ord om att du kunde åstadkomma vad som helst utom musik.

Berlioz Han har själv slutat komponera och har ingen talan längre.

Mendelssohn Pass på! Nu kommer han! Bete er nu som de luffare ni är!

(Kalkbrenner kommer in och tar ett bord i besittning, gör sin dryckesbeställning, medan de tre musikerna viskar sinsemellan, gör gliringar i ögonkast och gester och fnittrar.)

Berlioz (till slut, höjer sitt glas mot Kalkbrenner) Vi har den äran, ers höghet.

Kalkbrenner (illa berörd, fnyser irriterat) Känner jag er?

Berlioz Det behöver ni inte göra, då vi har äran att alltför väl känna er.

Kalkbrenner Och hur kan ni väl känna mig? Jag umgås inte med nedgånget patrisk som ni.

Mendelssohn Ändå skriver ni om oss och det högst värtaligt.

Kalkbrenner Jag har aldrig skrivit ett ord om tiggare och luffare. Jag skriver bara om ädel konst och musik.

Berlioz Bland annat mycket nedgörande artiklar om vår vän Franz Liszt. Vad har ni emot modern musik egentligen?

Kalkbrenner Och hur kan sådana som ni känna en sådan snobb som Franz Liszt?

Schumann Vi råkar bara känna honom.

Berlioz Ännu värre artiklar har ni skrivit om en viss Hector Berlioz. Tillåt mig att presentera mig. (*tar av sig lösskägg och lösperuk med hatten*)

Kalkbrenner (förfärad) Hector Berlioz!

Schumann (stiger fram och bugar sig för honom med hatten av) Och Robert Schumann. Jag älskar kritiker.

Mendelssohn Det visste vi väl, att ni måste kännas vid oss, vi stackars luffare till trashankar och patrisk.

Berlioz Medge att ni försökt reducera oss därtill genom era nedgörande artiklar.

Kalkbrenner (alltjämt skräckslagen) Detta är ovärdigt er, mina herrar.

Berlioz Är det? Och är det då värdigt er att få oss att framstå som diletantiska oväsensmakare?

Kalkbrenner Jag har aldrig skrivit ett ont ord om Mendelssohn.

Schumann Men desto mer om Berlioz och Franz Liszt.

Kalkbrenner Ursäkta mig, mina herrar, men jag känner er inte. (*bryter hastigt upp, fipplar och snubblar nästan över sitt rasande bord, och försvinner.*)

Schumann, Mendelssohn och Berlioz (*skrattar nästan på sig*)

Schumann Han vågar aldrig skriva ett ord mer om er.

Berlioz Nu skulle Liszt ha varit här och sett hans sorgliga nuna!

Mendelssohn Och Chopin. Han skulle ha fått sig ett välbehövligt skratt som omväxling mot prövningarna under George Sand.

Sand (*har omärkligt kommit in i bilden, klädd i karlkläder*) Vad vågar ni säga om min Chopin?

Mendelssohn Baronessan Dudevant! Var så god och ta plats! Det var bara ni som fattades. Vi bara skämtar.

Berlioz Vi har just drivit virtuoskritikern Kalkbrenner på flykten genom våra upptåg.

Sand Jag såg det och var mycket road. (*slår sig ner bland dem på en generöst anvisad stol av Mendelssohn*)

Schumann Hur mår vår ädlaste vän Chopin efter att ni försökt kurera livet ur honom på Mallorca?

Sand Som vanligt. Han bara hostar, som han alltid har gjort.

Schumann Franz Liszt menar att det är ert fel.

Sand Tvärtom. Om någon räddat livet på honom är det jag.

Mendelssohn Ändå förblir han dödssjuk.

Sand Det kan ni inte beskylla mig för. Han föddes sådan.

Mendelssohn Vi vet, kära baronessa. Av alla damer han hade kunnat råka ut för är ni dock den bästa.

Schumann Och berömdaste.

Sand Tack för det, monsieur Schumann. Jag gör vad jag kan för honom. Ni är vara lyckligt gift själv.

Schumann Liksom Mendelssohn. Vi är lyckligt lottade.

Sand Men hur är det mellan Franz Liszt och Marie d'Agoult egentligen?

Berlioz Det borde väl ni veta, som förde dem samman.

Sand Det gjorde jag inte alls. De förförde varandra, och Franz Liszt enleverade henne alldeles själv.

Berlioz Är ni ledsen för det?

Mendelssohn Var det inte så, att Marie d'Agoult lärde er hur ni skulle förföra Chopin så att ni lämnade Franz Liszt i fred?

Sand Vilka slutsatser ni drar, Felix Mendelssohn. Ni är värre än slaskspaltaren Kalkbrenner.

Schumann Det är faktiskt han som påtalat detta om er. Bland annat därför ansatte vi honom med vårt burleska spratt.

Sand Det var vänligt av er.

Mendelssohn Dock måste vi komplimentera er för att ni föredrog Chopin framför Liszt.

Berlioz Och varför är det en komplimang?

Mendelssohn Alla vet, att Chopin är oduglig i sängen, medan Liszt är motsatsen.

Sand Det var Chopins musik som förförde mig. Liszt kunde förföra en Marie d'Agoult men inte mig och allra minst med sin erotiska virtuositet.

Schumann Försökte han?

Sand Vi förstod varandra för väl för att komma varandra för nära, men Chopin behövde någon som tog hand om honom.

Mendelssohn Jag hoppas ni kan förlänga hans liv så länge som möjligt.

Schumann Det hoppas vi alla.

Sand Mina herrar, då är vi överens. *(höjer sitt glas, och de dricker varandra till)*

Akt III scen 1.

Marie Vad är det med dig, Franz? Älskar du mig inte längre?

Liszt Det är inte det, men du står i vägen för mig för mitt arbete.

Marie Hur kan jag göra det? Jag har aldrig hindrat dig från att arbeta.

Liszt Då är det väl min egen sinnlighet som förleder mig till att hellre älska dig än mitt arbete, men därmed får jag ingenting gjort!

Marie Så jag är skulden till din sinnlighet?

Liszt Det är illa nog att du är kvinna.

Marie Så jag är skulden till att du förförde mig bara för att jag är kvinna?

Liszt Du har kostat mig tre barn som varit förödande för min koncentration och arbetskapacitet.

Marie Du ger mig skulden för dina tre barn? Vad är du för en skrymtare egentligen?

Liszt Kalla mig inte för skrymtare. Jag ville bli präst långt innan jag blev kär i någon dam, och det vill jag fortfarande.

Marie Du är en fjolla. Du gör dig till för din dampublik, som om du fick en kick av att göra dem hysteriska, och du kommer aldrig att klara dig utan damer och älskarinnor. Du är pantad, Franz Liszt, som en fruntimmerskarl, och det att du släpper mig och dina barn kommer inte att hjälpa dig i ditt så kallade arbete. Du kommer bara att trassla in dig i ständigt nya kjoityg.

Liszt I så fall är det du som har fördärvat mig.

Marie Nej, du var fördärvad från början, som alla män är, som vägrar ta ansvar för sina kärleksaffärer.

Liszt Förstår du inte att vi omöjligt kan fortsätta som hittills?

Marie Jo, emedan du inte älskar mig längre.

Liszt Det gör jag visst! Du kommer alltid att vara mitt livs största kärlek! Ingen kommer någonsin att kunna ersätta dig! Du är och förblir mina enda barns moder! Men jag måste börja tänka på min mission som musiker.

Marie Du är en narr som tar dig själv alltför mycket på allvar.

Liszt Nej, min musikalitet och gudagåva som pianist förpliktar mig till att frälsa världen!

Marie Med konstig modern musik som låter värre än Berlioz?

Liszt Berlioz är ett geni!

Marie Ja, som Rossini säger, som kan göra allt utom musik.

Liszt Rossini är Rossini. Ingen kan ta honom på allvar längre sedan han slutat komponera.

Marie Men hans musik är klassiskt renare än någon annans. Han slog till och med ut Beethoven.

Liszt Bara som komisk operakompositör. Ingen kan slå ut Beethoven.

Marie Ändå blev han fullkomligt utslagen.

Liszt Det var inte hans fel att han blev döv.

Marie Men som döv slutade hans musik att låta bra, och han blev utslagen.

Liszt Du vet inte vad du talar om.

Marie Inte du heller när du talar om kärlek fastän du ämnar överge mig och dina barn.

Liszt Jag måste det för musikens skull!

Marie Det är det som är felet med din musik. Du är kärlekslös. Du kan bara älska dig själv.

Liszt Nej, jag älskar hela världen.

Marie Du är en narr, Franz Liszt. Jag ångrar inte vår kärlek, men jag beklagar dig.

Liszt Lämna mig då äntligen i fred!

Marie Ja. I fortsättningen får du onanera på egen hand. Du kommer aldrig att lyckas komma hem till någon kvinna. (*går*)

Liszt Vad menar hon? Beslår hon mig som hämnd för sitt avsked med impotens? Nå, utan henne kan jag åtminstone äntligen slå mig fri som konsertestrador.

Scen 2.

Chopin Måste du vårda ihjäl mig?

Sand Min käre, du är sjuk, och om någon kan och vill vårda dig är det jag. Du har inte råd att motsätta dig att bli omhändertagen. Varför gör du motstånd? Tror du inte på mig? Vad har jag för brister? Som öm mor till två barn kunde du inte ha fått en bättre vårdarinna än jag.

Chopin Men du går så till överdrift! Jag bad aldrig om att bli förförd till Mallorca, där jag bara blev sjukare hela tiden då vädret bara förföljde oss...

Sand Det dåliga vädret var inte mitt fel.

Chopin Och dina barn hatar mig, åtminstone din son. Så ung han är tar sig hans svartsjuka mot mig så obehagliga former, att jag helst bara vill försvinna.

Sand Du klarar dig inte utan mig.

Chopin Jag är rädd att jag måste, ty du förkväver mig. Om jag stannar kvar hos dig kan du mycket väl bli min död.

Sand Alltid har du förebrått mig för mina omsorger, medan jag bara älskat dig och velat dig väl, som om du var allergisk mot mig, men det är bara inskränkthet och ovilja till att tolerera mig för den jag är bara för att jag är kvinna.

Chopin Du är både man och kvinna, medan jag som ömtålig man är mera kvinnlig än manlig, men du märker aldrig när du gör övertramp på mina känslor och överskrider min själ.

Sand Mitt stackars kadaver, vad skall jag ta mig till med dig? Du är svårare än ett bortskämt barn. Jag förstår inte varför jag fortsätter att leva med dig år efter år fastän du aldrig gett mig någon kärlek. Du är visserligen bara kärlek, men den stannar hos dig och kommer aldrig andra till del, utom genom din unika musik. Det är väl bara därför jag aldrig kan ge upp mitt fastklamrande vid dig. Du är det enda eviga livet jag har.

Chopin Jag är för sårbar och för sjuk i själen på grund av det öde jag delar med mitt olycksdrabbade hemland Polen. Mitt och Polens öde är förenade för evigt, och när Polen förblöder, vilket det gör oupphörligt under ryssarna, måste även jag förblöda.

Sand Din far var fransman.

Chopin Men min mor var polska. Det har högre rang.

Sand Gör som du vill. Jag avsäger mig mitt ansvar för dig, om du tror att du kan klara dig bättre som självständig, men det tvivlar jag på, och jag kommer alltid att vara orolig för dig.

Chopin Att oroas är allt vad ni kvinnor kan göra, därmed oroar ni ständigt männen, och därför får de aldrig vara i fred.

Sand Jag lämnar dig i fred om du vill.

Chopin Då får även du vara i fred med din hatiska son och andra älskare.

Sand Det var ovärdigt sagt.

Chopin Kanske det, men det var nog tyvärr sant.

Sand Du vet att jag måste sätta mina barn före dig.

Chopin Varsågod. Jag vill bara slippa dem.

Sand Du blir aldrig lycklig, mitt stackars levande kadaver. (*går*)

Chopin (*ensam*) Tror ni inte jag vet det, madame? Jag lever bara för min olycka, då jag ingenting annat har att leva för. (*går bort till pianot, hostar hjärtskärande, och börjar spela etyden i a-moll opus 25 nr 11 från takt 5.*)

Efter en stund kommer tjänsteflickan in. Hon vill inte avbryta utan väntar tills Chopin blir henne varse och avbryter sig.)

Chopin Vad är det?

tjänsteflickan Ursäkta mig, men en herre söker er.

Chopin Vem då?

tjänsteflickan En viss herr Robert Schumann.

Chopin (*genast*) Visa in honom genast! (*reser sig inför Schumanns entré*) Min dyre kollega, vad nytt?

Schumann Nej, sitt kvar, sitt kvar! (*tar sig friheten att själv sätta sig, tar med fingrarna över pannan*) Vad skall vi ta oss till? Har du hört nyheten?

Chopin Vilken nyhet?

Schumann Felix Mendelssohn är död.

Chopin O nej! Hur är det möjligt?

Schumann Han repade sig aldrig efter systemens plötsliga bortgång. Han dyrkade henne som bättre än sig själv. Han gav upp och ville inte leva längre. Nu är han borta.

Chopin Den mest begåvade av oss alla!

Schumann Precis. Vi kan inte klara oss utan honom. Han var ledstjärnan. Vad har vi kvar? Du och jag och den hopplöse experimentatorn Berlioz och de odrägligt egenkära Franz Liszt och Wagner.

Chopin Räkna inte med mig. Jag blir nästa.

Schumann Vad menar du?

Chopin Mendelssohn var friskare än jag, som alltid varit dödssjuk. Ni kan inte räkna med mig mera. Jag har gjort slut med George Sand.

Schumann Hon räknas inte. Hon var bara en belastning på musiken. Hon har fördärvat Franz Liszt och parasiterat på dig. Hon betyder ingenting för musiken. Men du är den främste av oss alla.

Chopin Jag är döende och har alltid varit det.

Schumann Än så länge lever du, och vi måste leva.

Chopin Vare sig vi vill eller inte? Är det så illa?

Schumann Vi bär den nya musiken in i framtiden. Den är på vårt ansvar. Det är vi som skapar den och visar vilka vägar den har att gå. Vi är dess vägvisare, och det är vårt ansvar att visa rätt väg, när vissa dominanta översittare visar fel.

Chopin Vem tänker du på då? Berlioz och Franz Liszt?

Schumann Inte bara. Även Wagner.

Chopin Honom känner jag inte.

Schumann Du skulle ha varit med hos oss i Leipzig när vi hade Mendelssohn och Liszt hos oss tillsammans. Liszt vräkte sig och åbakade sig som vanligt, som om han betraktade pianohanteringen som ett samlag, som krävde alla kroppens resurser, och han dominerade hela kvällen så fullkomligt, att Mendelssohn vägrade uppträda. Då insisterade Liszt, och till slut accepterade Felix motvilligt och skrattade och bad Liszt: "Men du får lova att inte bli arg på mig."

Felix gjorde så den makalösa prestationen, att han spelade samma stycke som Liszt med alla dess improvisationer och helt i Liszts egen stil med alla åbakiga teatraliska överdrifter och gester, så att han fullständigt karikerade Liszt med alla hans later, så det var omöjligt att inte bli full i skratt.

Chopin Blev inte Liszt sårad då? Det blir han så lätt.

Schumann Lyckligtvis tog han det väl och berömde Felix efteråt och kunde inte låta bli att beundra honom för hans mästerskap. Medge att ingen är så inbjudande till karikatyrer som Liszt.

Chopin Han lär visst ha lämnat sin fru och hennes tre barn.

Schumann De var aldrig gifta. Han lär nu leva samman med Lola Montez.

Chopin Vem är det?

Schumann En ökad kurtisan.

Chopin Stackars Franz Liszt!

Schumann Det är mera synd om oss, som nu måste klara oss utan Mendelssohn. Han gjorde allt för oss och för musiken. Han var den siste klassikern. Han återuppväckte Bach från de döda och införde den totala orkestern. Aldrig har musikhistorien haft någon att tacka så mycket för som Felix Mendelssohn.

Chopin Dessutom var han rolig.

Schumann Den roligaste av alla. Det är som om hela musikhistorien plötsligt hade fått ett abrupt slut. Jag kan aldrig ersätta honom, och inte du heller. Allra minst de äventyrarna Berlioz, Liszt och Wagner.

Chopin Försök ändå tåla och tolerera dem. De kan ju inte bara producera antimusik.

Schumann Att tolerera dem som musiker går väl an, men att uthärda dem som människor är värre, Liszt med sina odrägliga later och Wagner med sin förmätenhet. Berlioz är åtminstone mänsklig med alla sina misslyckanden.

Chopin (får en hostattack) Tack för besöket, Robert Schumann. Du har alltid varit min innerligaste vänskap. Jag måste få vila nu.

Schumann Du har väl ändå i någon mån kvar George Sand som en vän som tar hand om dig?

Chopin Inte nu längre.

Schumann Har hon övergett dig, när du är så sjuk?

Chopin Nej, jag övergav henne för att få en chans att bli frisk. Jag övergav henne för musiken, och hon övergav mig för sina barn, som aldrig tålde mig. Så vi övergav båda varandra.

Schumann Tur att ni inte fick barn.

Chopin Ingen risk.

Schumann Farväl, broder. Ta väl vara på dig. Du är omistlig för musiken.

Chopin Det är bara den som kan kurerar mig, samtidigt som den konsumerar mig.

Schumann Varje musikers kärndilemma och mardrömspassion, som gör att de förbränner sig själva, och med desto större passion, desto hellre och bättre.

Chopin Tack, Robert. Sköt om din familj.

(Robert går. Chopin sätter sig vid pianot och fortsätter där han slutade mitt i etyden.)

(forts. i nästa nummer med avslutning)

Puccinis sorti

Giacomo Puccini avlider en månad före sin 66-e födelsedag i Bryssel november 1924, dit han begivit sig i ett sista försök att få kläm på sin strupcancer. Vid sin död lämnar han sin sista opera "Turandot" ofullbordad. I vilket skick lämnar han då denna monumentalopera, den enda som kan mäta sig med Verdis "Aida" i storslagenhet? Det sista han fullbordar i operan är dess enda tragedi, nämligen slavinnan Liús död. Denna slavinna och hennes roll är dock det mest gripande Puccini komponerat. Han excellerade i tragiska operaroller för kvinnor, som Manon Lescaut, Mimi som hostar sig till döds i "La Bohème", Tosca som slungar sig ut för Castell Sant' Angelos murar i Rom, Madame Butterflys outhärligt tragiska martyrium, och flera andra, men ändå kommer alla dessa i skymundan för den lilla enkla slavflickan Liú.

Hon älskar Calaf, tartarprinsen som kommer till Kina i landsflykt från sitt hemland någonstans i Centralasien, och som även åtföljs av sin gamle avsatte far kung Timur, som nästan behandlar Liú som en dotter. Calaf omfattar även Liú med hela sitt hjärta men kommer på andra tankar när han upplever den iskalla men överväldigande prinsessan Turandot. Sagan kommer ursprungligen från Iran, namnet Turandot tyder på en förankring i östra Turkestan, så sagan har egentligen ingenting alls med Kina att göra.

Liú har flera hjärtknipande arior, medan den grymma prinsessan Turandot egentligen bara sjunger om sin absurda bitterhet. Hur kan någon falla för en så förskräcklig prinsessa? Prakt är det enda hon har att komma med. Storyn är egentligen alldeles absurd, men Puccini inspirerades av dess exotiska natur till mycket nyskapande musik. Det var egentligen inte meningen att Liú skulle dö, men i takt med Puccinis tilltagande strupcancerkris blev det ändå så att hon måste dö, och då måste det bli ordentligt, så det blir rena kärleksdöden: hellre än att avslöja Calafs hemlighet för de som vill komma åt honom, och som därför torterar henne, begår hon självmord. Men denna död blir en mycket utdragen historia, mot vilken alla Puccinis hjältinnors tidigare självmord framstår som nästan obetydliga.

Hon inte bara sjunger sig till döds, utan efter hennes död fortsätter hennes aria i det oändliga genom kören, Calaf, hans far, den upprepas fem gånger i sin innerliga lamentation, och först på sjätte varvet tar den småningom slut, och där dör Puccini. När Toscanini dirigerade premiären på La Scala ett drygt år senare lade han ner taktpinnen i detta ögonblick och förkunnade för publiken: "Här slutar operan, för här lade mästaren mer pennan." Fastän operan fullbordats av Puccinis lärjunge Alfano enligt Puccinis egna föreskrifter, kunde Toscanini inte med att fortsätta där Puccini slutat.

Blir då denna sorgmarsch som ständigt upprepas i det oändliga inte en smula tjugig? Inte alls, för den ges ständigt nya nyanseringar i förändringar i ackompanjemanget och tonläget, genom att den fortsättes i stafett av Calaf, Timur och kören, som hela tiden byter om varandra och för den vidare, som om Puccini själv inte kunde skiljas från den utan ständigt måste ta om den på nytt. Utan att vara medveten om det själv förverkligade Puccini därigenom något av operalitteraturens högsta ideal.

Det är en mycket enkel och innerlig melodi, som fastnar i minnet genast och som vem som helst kan omfatta. Den som egentligen introducerade detta operaideal av den eviga melodin var Vincenzo Bellini i början av det tidigare seklet, han blev faktiskt den enda specialisten på detta, och alla hans efterföljare dyrkade honom för denna hans specialitet, till och med Wagner. En annan som dyrkade Bellini och som var hans kanske bästa vän var Frederic Chopin, som i det oändliga kunde lyssna till Bellinis tonspråk under tårar och ständigt upprepa: "Det är så vackert!" Verdi var mera koncis och disciplinerad i sitt

melodimakeri och upprepade sällan en färdig aria, medan Wagner faktiskt försökte sig på konsten som strandade på att han inte var någon melodiker. Ingen annan lyckades med "den oändliga melodin" efter Bellini, tills Puccini lyckas med konstgreppet i sin allra sista aria, den smärtsamma dödsmarschen kring Liús död. Han gör denna sorgmarsch så monumental att hela den groteska prinsessans monstrositet krymper ihop till en futtighet, medan endast Liús kärlek desto ordentligare går hem.

Och det blir Puccinis svanesång. Han kan inte fortsätta komponera efter denna fulländade melodi, och Toscanini kan inte fortsätta dirigera efter den. Varje försök till att fortsätta efter den måste falla. Genom denna gripande dödssång sjöng inte bara Liú utan även Puccini sig in i evigheten.

En Campari i Montorio, (del 2)

3. Den stora dagen

Alla ställde upp, ingen var frånvarande, ingen var sjuk eller bortrest, vi var sexton inalles, och bara vädret ställde till med problem. Det regnade inte, men regnhotet var överhängande hela dagen, och då och då kunde man känna en och annan varnande droppe. Framför allt var det kallt.

Den stora lunchen intogs nere på slättlandet, och stämningen var översvallande hjärtlig för allas del. Vi satt alla vid samma bord, men esomoftast byttes det plats så att det blev nästan gående bord, så att alla fick prata med alla. Jag fick plats mellan mina båda närmaste kusiner, Cristina och Paolo, så vi var som tre syskon invid varandra. Vi höll på i drygt tre timmar, jag hade gärna fortsatt och suttit längre, men man måste ju hålla takten med de andra. Efter denna mastodontlunch med fyra rätter inklusive påskalamm och åtskilliga viner och eftersläckare med kaffe, bar det av uppåt Castagné.

Det var fortfarande kallt, och dessutom hade värmeelementen slocknat. Så det var bara att börja om från början med uppvärmningen av huset från noll. Men stämningen och samvaron var alldeles tillräckligt och konsekvent värmande, så ingen fick en chans att klaga. Den som alltid hade brukat klaga, änkan efter Achilles bror Nereo, den jämmerliga Bruna, hade gått bort vid nittiofyra års ålder efter att ha levat under de senaste 30 åren på nästan bara mediciner, 24 om dagen, minutiöst ordnade efter precisa klockslag och i olika mängder, och det sades att hon hade nått 94 år trots alla sina mediciner, medan hon själv ihärdigt framhärdat i åsikten, att det bara var alla dessa mediciner som höll henne vid liv.

Lilla Francesca ramlade ut för trappan och slog sig illa, men det var den enda incidenten under hela dagen. Hennes mamma tröstade henne under några timmar, och i skymningen bröt vi alla upp och reste tillbaka till våra diverse hem. Min första påsk med kusinerna hade varit 1995, mitt foto från den dagen på samma ställe hade jag tagit med mig, vilket hade

väckt sensation, och vilket inspirerade till ett nytt släktfoto med nästan dubblerat antal släktingar, ehuru några fallit ifrån. Just för att det var en så kär tradition som återupptagits efter fyra års frånvaro var det för mig en desto underbarare tillställning, trots ett negativt väder. Genom att jag satt bredvid Cristina kunde vi utbyta många kära gamla minnen med gemensamma bekanta som samlats ända sedan min första Italienresa med familjen 57 år tidigare.

Om påskdagen varit misslyckad väderleksmässigt blev annandagen desto mera lyckad. Det var strålande solsken med värme och uppvaknande vår och jublande fåglar i varje buske, och vi gjorde naturligtvis en utflykt. Vi körde utanför staden och vandrade upp mot Soave så att vi kom ned vid Montorio. Detta lilla samhälle är unikt genom sina många vattenvägar. Det har ibland kallats Lilla Venedig, även om där saknas gondoler: vattenvägarna är för trånga, men det flyter fram vatten över allt, den lilla staden nästan flyter på vatten, jag har bara sett samma vattensamlingsfenomen hos en stad i Berlin tidigare, kanalerna och dammarna är otaliga, och naturligtvis vimlar det av änder och ankor och svanar och andra idylliska vatteninvånare. Där slog vi oss äntligen till ro efter en lång dags vandring ute i naturen. Det var svårt att hitta något ställe som var öppet, men till slut fann vi vår plats. Jag fick välja vad jag ville ha, och valde då en Campari. Det var min första Campari på 30 år, och det fanns särskilda anledningar. Alltid när min far anlände till Verona var det första han gjorde att sätta sig hos Bar Liston vid Piazza Bra och beställa en Campari. Det var hans sätt att inleda sin nästan årliga återkomst till Verona. Det var alltid en högtidsstund för honom.

När Achille hade inköpt huset i Castagné var jag en av de första som han tog med sig upp dit för att inspektera huset. I en trattoria på vägen bjöd han mig på en Campari. Det var 1990 på hösten för 33 år sedan. Även den invigningen av det nya huset var en högtidsstund. Alla dessa tidigare högtidliga Campari-aperitiver återupplevdes nu i Montorio.

4. Efter påsken

På tisdagen gjorde vi en annan utfärd och vandrade länge över bergen mot Soave. Lilla Maria Chiara och Francesca var med och klarade sig utmärkt, förvånansvärt tappra vandrare för sin späda ålder, även om Francesca bitvis fick bäras av far och farfar, hon kastade även upp och måste sedan även bajsas, vi fick lämna stigen för att diskret gå avsides medan hon utträttade sina behov, varefter hon var helt återställd och kunde återta vandringen på bästa humör. Vi vandrade åtminstone en mil.

På onsdagen var jag bjuden till Alberto, och det var kanske resans mest givande möte. Jag har mera gemensamt med honom än med någon av alla de andra kusinerna, och han är mycket väl bevandrad både i italiensk politik och filmens värld. Vi var helt överens om att de bästa filmerna gjordes på 40- och 50-talet, varefter den konstnärliga kvalitén alltmer fördärvades av teknikens dominans med mycket våld och sex, som med decennierna sedan gick alltmer till överdrift, så att man drunknade i absurda biljakter, massmord på löpande band, vidrigt splatter och sanslös omänsklighet. Till och med krigsfilmerna under 40- och 50-talet var betydligt mer civiliserade och städade än de senare överdrivna våldspornografierna, där allt mänskligt mer och mer sattes på undantag för att helt försvinna i helt denaturaliserade dystopier om robotar och science fiction.

Efter lunchen hos Alberto gick jag till stationen för att fixa min hemresa till fredagen. Där möttes jag av chockbeskedet att det var omöjligt att boka biljetter norrut till helgen. Den tidigaste möjligheten var på måndag. Jag hade inget val. Biljetterna till måndagen fixades

omgående, medan jag drucknade i bekymret om hur jag skulle underrätta släktingarna om det pinsamma faktum att jag måste belasta dem med tre extra dagar av min närvaro. Jag upplevde det som en katastrof, då därmed även allt planerat program för nästa vecka äventyrades, med bland annat en viktig körrepetition, som jag inte skulle hinna hem till.

Släktingarna tog det lugnt. "Kan du inte fara, så kan du inte fara." De var inte entusiastiska över min påtvingade förlängning av vistelsen, men de var heller inte ledsna.

Detta innebar också flera nya programmöjligheter i Verona, och på torsdag besökte vi flera utomordentligt vackra kyrkor som jag aldrig hade sett, bland annat La Santissima Trinitá i södra utkanten av staden som aldrig några turister hittade till, en tusenårig kyrka utomordentligt väl restaurerad, samt en annan kyrka Santa Teresa längre österöver som bara var drygt hundra år gammal men ett imponerande exempel på nygotik, ungefär som Wotivkirche i Wien och fastän den var så ny gjorde den ett överväldigande vackert uttryck av tidlöshet och skönhet, som en katedral, helt utanför tiden.

Castell San Pietro ovanför staden hade alltid varit stängt för omfattande reparationer som aldrig blev klara, men nu hade en våning öppnats, där det försiggick en utställning om Dantes Purgatorio, illustrerad av utomordentligt dramatiska och välgjorda färgkonstverk av en blott 50-årig nu levande konstnär, som hette Gabriele Dell'Otto. De var helt i klass med Gustave Doré och till och med överträffade dessa ibland i fantasirikedom och dramatik. Det var utomordentligt imponerande och resans största konstnärliga upplevelse.

Och så besökte vi Palazzo Maffei vid Piazza delle Erbe där det pågick en evighetsutställning av Luigi Carlons samlingar, en rik konstälskare som samlat konst i hela sitt liv och slutligen testamenterat alltsammans till Veronas stad, som organiserade dem till en permanent konstutställning. Det var konst från alla tider. Det första man möttes av när man kom in var en marmorbyst av Marcus Aurelius, sedan gick man genom alla tider fram till den moderna konsten, som var sorgligt intetsägande i jämförelse med alla mästerverken av Veronese, Caravaggios efterföljare, andra venetianska mästare från 1700-talet och faktiskt allt figurativt, som ändå kommunicerade, medan inget av den moderna konsten gjorde detta, inte ens Picassos kubistiska förvridna kvinna i geometriska grimaser som knappt ens var igenkännlig som kvinna. En annan modern konstnär, Luigi Fontana, hade som specialitet att presentera helt enfärgade tavlor som han skurit sönder med ett jack. En sådan rödmålad tavla med ett svart jack i mitten kostade € 100,000. Det var skräpkonst som inte ens var kvalitativ. En annan tavla av samma konstnär erbjöd två jack genom den enfärgade tavlan, som kostade € 200,000.

Vad är meningen med konst som inte kommunicerar? Jag har aldrig kunnat förstå mig på de människor som uppskattar konst som inte föreställer något eller musik som varken låter bra eller har några melodier. Berövar man konsten och musiken det figurativa och realistiska, det melodiska och det harmoniska, finns det ju ingenting kvar. Det blir bara strunt och skräp och skrot. Och så finns det galningar som investerar i sådant och trissar upp priserna för det värdelösa till miljoner. Ett treårigt barn hade kunnat göra ett exakt likadant konstverk som Luigi Fontana med att bara hålla färg över en tavla och sedan göra en skåra i duken.

Några filmrecensioner

Schack (Schachnovelle, 2021)

Ett schackparti som gör hela världen till förlorare

Detta var det sista verk som Stefan Zweig fullbordade, och naturligtvis förelåg det opublicerat vid hans död i februari 1942, och det är förunderligt hur väl det har anpassats till filmformatet, så att filmen faktiskt motsvarar boken i kvalitet, som varken är en roman eller novell utan något mitt emellan, som undersöker människans yttersta mentala resurser under extrem press som drivs för långt, här genom nazisternas psykologiska tortyr, som går så långt som till att avrätta hans bästa vän inför hans ögon, bara för att framtvunga formell information genom hänsynslös utpressning som går över alla gränser; medan offret överlever och återfår sin frihet men till priset av hans mentala hälsa, då han under den ohyggliga processens gång förlorar all tids- och verklighetsuppfattning. Oliver Masucci gör en överväldigande rolltolkning medan han som en Odysseus går igenom ohyggliga prövningar i sin förnedring från samhällets högsta position (med kejsaren av Kina som smeknamn) till isoleringscellens omänskliga helvete. Allt i filmen är perfekt, det är som en psykologisk thriller, och fastän handlingen är minimaliserad och dialogen sparsam, så tilltar spänningen oavbrutet mot en ofrånkomlig bristningsgräns, vilket bland annat illustreras genom de exploderande glödlamporna. Och ändå är hela tiden realismen påtagligt närvarande i sin plågsamma verklighet. Invändningar skulle kunna anföras mot slutscenen, som ger intrycket av något av en onödigt ursäkt och undanflykt, men många av Zweigs arbeten har liknande slut nästan som besvikelser. Detta är ett absolut mästerverk som ingenting kan dra ner från toppnivån av en av de mest väsentliga filmer som gjorts om kriget och dessutom så långt efter kriget, vilket ytterligare förökar dess ovärderliga meriter.

Kvinna i Berlin ("Fräulein", 1958)

Kärlek som föds på nytt i ruinerna

Detta är Dana Wynters film, det råder inget tvivel om saken. Det är historien om dottern till en professor i Köln som omkommer i en av det andra världskrigets sista bombräder, varefter hon är utblottad och vilsen och måste överleva med vilka medel som helst. I sökandet efter sin förlorade fästman, en officer, kommer hon till Berlin där hon finner sig hänvisad till ett liv bland ruinerna, tills något dyker upp. Det är en stor skildring, och fastän Mel Ferrer har den manliga huvudrollen blir hans roll bara en biroll till Dana Wynters, som dock lyckas få henne att le. Det finns många fina sekvenser, men en av de bästa är Theodore Bikel's gästspel som rysk officer som räddar henne ifrån hans soldaters trakasserier av henne och faktiskt räddar hennes liv, medan han dock blir berusad av sin förälskelse i henne, så att han vill gifta sig med henne och dra henne med sig till Bukarest och ställer till med fester för henne så det står härliga till, innan han försvinner ut på okända öden till Bukarest. En annan känslig scen är hennes möte med sin fästman från före kriget, som är alltför väl medveten om att den värld där de kunde älska är förlorad för alltid och tar konsekvenserna. Hon håller stilen genom hela filmen utan att någonsin le, och ändå är det något magiskt med hennes personlighet som får alla i hennes omgivning att hjälpa henne – historien om hennes rumskamrat blir ytterst väsentlig och bör man följa med noggrant i, från det ögonblick då

hon snattar hennes vodka fram till den sista krisen. Detta är en film att älska och njuta av, och det är ingen propagandafilm. Berlin är fångat på kornet i den fulla realismen av dess ruiner. Regissören Henry Koster var stabilt pålitlig genom hela sin karriär och gjorde många klassiker, fastän han i allmänhet aldrig ansågs höra till de främsta.

Scandal Sheet ("Brott i blixtljus", 1952)

Journalistikens bästa och värsta sidor

John Derek gjorde några mycket fina rollframträdanden under 50-talet för att sedan bara lägga av när han var 40. Man minns honom framför allt som Josua i "De tio budorden", men alla hans framträdanden var minnesvärda. Han praktiskt taget föddes in i filmen, då hans födelseort var Hollywood, och här är han en ung stjärnreporter som får den otacksamma uppgiften att spåra fram en mördare som visar sig vara hans egen arbetsgivare och fader. Han har ingen misstanke om det naturligtvis och vägrar att fatta tilltro till fakta först medan tidningen ändå måste fortsätta säljas. Fadern, skurken, mördaren, som för publiken är uppenbar från början, då den första mordscenen skildras i detalj, spelas av kanske den mest perfekta skurkgestaltaren Hollywood någonsin kunde uppbringa, då han excellerade i att göra vidriga skurkar i nästan hur många filmer som helst, Broderick Crawford, inklusive en italiensk av Fellini. Han är mer än perfekt för rollen och kanske till och med bättre än John Derek. Donna Reed är den kvinnliga journalistkollegan som genom sin intuition ser allting klarare och skarpare än någon annan, och hon får alltid rätt. Så har vi Henry O'Neill i den kanske viktigaste rollen som den alkoholiserade veteranen som en gång vann Pulitzerpriset som en mycket minnesvärd figur. Rosemary de Camp har en liten men desto mer intensiv roll genom sin passionerade bitterhet. Det är en underbar film, en av dessa trumfkort bland journalistikthrillers, liksom Humphrey Bogarts "Deadline" (1952). Dialogen är magnifik hela vägen igenom, och allt är helt enkelt perfekt.

För två öre hopp (Due soldi per la speranza, 1952)

Allmogelio kring Neapel i praktfull jordnära glans

Spänn fast säkerhetsbältena hårt, för tåget går fort och kommer inte att stanna! Händelseutvecklingen är rasande här, fastän det inte är något drama, inga dödsfall, inget våld, bara ständiga gräl in absurdum. Centralhandlingen är en kärlekshistoria som en sällsam blomma som växer fram mitt i en mycket brokig och vildvuxen äng, men denna kärlekssaga ingår och smälter in i byalivets översvämning av liv som en lavaflod som väller fram ur ett utbrott av Vesuvius. Filmen är ett panorama, varje agerande person (mest amatörer) bidrar till den sprudlande föreställningen av temperamentsfulla känsloutbrott med motstridiga viljor och intressen som hela tiden kommer i konflikt med varandra, men då kärleken är äkta och uppriktig trots omöjliga förhållanden så måste den dock oundvikligen segra till sist, men till priset av betydande prövningar och fältslag av omfattande uppgörelser som tenderar att slå över på det riskabla området.

Upp vid villan (Up at the Villa, 2000)

Allt utom ärligt spel

Det är en typisk Somerset Maugham-historia, mycket överklassmässig men skamlöst ful i sitt hänsynslösa blottande av mycket vanliga mänskliga svagheter. Han kände sina gestalter och särskilt kvinnorna, men fastän han inte var någon cyniker tvekade han aldrig inför att klä av dem och obducera dem i all deras nakna sårbarhet. Kristin Scott Thomas är den stora skådespelarinsatsen här, hon har en stor roll och utnyttjar varje uns av den till maximum. Den andra stora rollen är Anne Bancroft, och de bästa scenerna har de två tillsammans, vilka är en fröjd att avnjuta: de måste ha njutit av att få spela tillsammans. Derek Jacobi har en mindre roll men gör det bästa av den liksom även James Fox, medan Sean Penn lider av sina vanliga tillkortakommanden: han är pinsam, han mumlar, man hör inte vad han säger, han är billig, och han övertygar inte. Filmen är vackert gjord, varje scen är en fröjd för ögat, omgivningarna har valts ut för att få fram allt det finaste av Florens och dess miljöer, och filmen är som en parallell till Zeffirellis "Te med Mussolini" i exakt samma omständigheter. De kompletterar varandra fastän så olika, politiken är inte den dominerande tråden här, medan i stället sexuella undermedvetna strömningar rycker allting med sig och i synnerhet de ledande personerna. Kristin Scott Thomas huvudperson bär sig väldigt dumt åt, hon kunde smidigt ha klarat sig ut ur dilemmat utan att snärja in sig med Sean Penn med att genast informera polisen om inkräktaren som man måste försvara sig mot, men hon blir förvirrad, och Scott Thomas levandegör hennes förvirring ytterst övertygande. Det är en vacker film, men som så ofta hos Maugham, lämnar den en besk eftersmak, som gör att man knappast vill se den igen.

Hämnaren från Gila City (The Deadly Companions, 1961)

I kamp med ödet i öknen hos apacherna

Detta är faktiskt ett mästerverk fastän det inte gör anspråk på att vara något särskilt utöver det vanliga, som en annan rutinwestern för TV; men Sam Peckinpah har den fördelen mot alla andra western-regissörer, att han faktiskt föddes i den som son till en indiansk hövding. Alla hans westernfilmer bär äkthetens stämpel av jordnära realism, de är alla fascinerande och ytterst dramatiska, om de dock vanligen även är bjärt färgade av svårsmält magstarka drag av grymhet, men det är inget fel på denna film, fastän den är hans första spelfilm. Den är ett ödesdrama, en änka får sin minderåriga son skjuten i en revolverstrid, och hon insisterar på att fara ut och begrava honom ute i vildmarken bredvid hans far, som dödades av apacherna. Hela filmen är gjord ute i Arizona i apachernas land. Mannen som i misstag sköt pojken känner ansvar och insisterar på att få skydda henne på vägen ut i det vilda indianlandet, vilket är det sista hon vill, då hon naturligtvis måste hata honom innerligt och hjärtligt. Hur deras förhållande utvecklas blir filmens huvudhandling. Maureen O'Hara är alltid bra, men här är hon bättre än någonsin, då rollen är som klippt och skuren för hennes irländska temperament. Brian Keith som hennes eskort har en kula i skuldran som måste tas ut, men vi får aldrig veta om och hur denna olägenhet någonsin åtgärdas – det är manuskriptets enda lucka. Indianerna är alldeles tillräckligt övertygande, som i alla Peckinpahs filmer är karaktärerna färgstarka i sina överdrivna personligheter, vilket tillför

filmen både charm, krydda och humor, och Chill Wills som den gamle desertören är alldeles formidabel i sin patetiska löjlighet, när han slutligen triumferar medan han förs bort för att hängas. En annan ödestråd i filmen är det faktum att Brian Keith när han kommer till den laglösa staden har sökt i fem år efter en man i armén som en gång försökt skalpera honom och lämnat honom ärr för livet. Filmen inleds med att han nödgas rädda livet på en man som de laglösa försökt hänga för fuskspel. Senare visar sig den mannen vara just den som Brian Keith sökt i fem år för att få hämnas. Maureen O'Hara är dock filmens drottning, och Sam Peckinpah låter henne breda ut sig i all sin vilda arga prakt utan hämningar.

Outrage! (1986)

"Är det vi jurister som korrumperar systemet, eller är det systemet som korrumperar oss?"

Detta är i många avseenden en mycket märklig film. Den är ett rättsfall av universell betydelse, då den ifrågasätter och utmanar hela rättssystemet. En vanlig laglydig medborgare (Robert Preston i sin sista film) köper en revolver och använder den överlagt till att mörda den man som våldtog och mördade hans dotter, en man som drogs inför rätta men frikändes på grund av formella teknikaliteter enligt lagen. Fadern tar ansvar för sitt överlagda mord och accepterar villigt lagens strängaste straff på förhand, men han måste ändå tilldelas en advokat för försvaret. Denna advokat väljs särskilt ut av domaren Burgess Meredith, och det blir Beau Bridges. En annan gammal veteran dyker upp i filmen som är Mel Ferrer som spelar domaren, som måste frige mördaren i den första rättegången. Beau Bridges tvingar fram honom som vittne i den nya rättegången, och Mel Ferrers vittnesmål blir avgörande för rättsförhandlingarnas utveckling.

Det är ett upprörande rättsfall då det bringar i dagen hela rättssystemets groteska bristfällighet, då konsekvent applicering av lagens bokstav förr eller senare måste leda till punktering, självmål och hela systemets orimlighet då det alltid måste vara ofullkomligt. Beau Bridges gör sin kanske bästa roll någonsin, och även Burgess Meredith gör ett virtuost framträdande i sin kluvenhet mellan lagens uppenbara orättvisa och nödvändigheten av att upprätthålla dess former. Detta är en film att njuta av i alla dess överraskande vändningar och lära sig mycket av, om och om igen.

Några milstenar, juni 2023.

- 1 50 år sedan Grekland blev republik.
- 17 Den vattentäta regnkappan (Macintosh) fyller 200 år.
- 22 Erich Maria Remarque 125 år.
- 28 Alexis Carrel 150 år.

Göteborg Pingstafton den 27 maj 2023